

Rikosoikeutta seitsemällä vuosikymmenellä – tutkien, opettaen ja vaikuttaen

Raimo Lahti

Oikeustieteen tutkijan matkani 1966–2015 (2022): Tutkijanuran vaiheista, rikosoikeustieteen kehityksestä ja tutkimusyhteyksistä

Raimo Lahti 2023. 116 sivua.¹

1. Aluksi

Helsingin yliopiston rikosoikeuden professori emeritus Raimo Lahti on koostanut kirjaseksi nimeämänsä teoksen, joka kuljettaa lukijan 1960-luvulta 2020-luvulle muistoja, tunteita ja oivalluksia herättäen. Teoksen laajuuden perusteella tuotosta olisi mahdollista kutsua kirjaseksi, mutta sisällön perusteella koen nimityksen turhan vähätteleväksi – teokseen on nimittäin pakattu kiinnostavalla tavalla sekä henkilökohtaisesti elettyä ja koettua että erilaisten instituutioiden (yhdistysten, järjestöjen, yliopistojen) toimintaan ja kehitykseen sisältyviä ulottuvuuksia.

Teos on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa (osa I) sisältää Lahden 70-vuotisjuhlissaan 16.1.2016 pitämän puheen ja sen jälkisanat. Toinen osa (osa II) sisältää puolestaan kyseisessä juhlassa vieraiden pitämät puheet lisättynä yhdellä sähköpostitse saadulla muistelulla. Kolmas osa (osa III) koostuu neljästä artikkelista, jotka kuvaavat otsikoidensa mukaisesti tutkijanuran vaiheita: a) Rikosoikeustieteen kehityssuuntia 1970-luvulta 2010-luvulle,² b) Tohtoriopiskelijana yhteiskunnallisessa ja kriminaalipoliittisessa murrosvaiheessa,³ c) Kansainvälinen vankilareformi ja rikosoikeuden alan järjestöt⁴ ja d) Oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen yhdistyksen perustaminen ja oikeussosiologian esiinnousu.⁵

* *Jussi Tapani*, OTT, VT, dosentti, Helsingin ja Turun yliopistot; oikeusneuvos, korkein oikeus.

1. Teos löytyy myös sähköisenä pdf-versiona Helsingin yliopiston kirjaston Helda Open Books -kokoelmasta.
2. Tämän kirjoituksen pohjana ovat Lahden aikaisemmin julkaisemat samaa tematiikkaa koskevat artikkelit (ks. tarkemmin s. 39 av. 1).
3. Tämä kirjoitus perustuu vuonna 2003 julkaistussa teoksessa Heikki Halila – Pekka Timonen (toim.), *Miten meistä tuli oikeustieteen tohtoreita ilmestyneeseen artikkeliin*.
4. Lahti esitti kirjoituksen ensimmäisen version Marraskuun liikkeen 50-vuotisseminaarissa 7.11.2017.
5. Tämä kirjoitus on julkaistu *Oikeus-lehdessä* 1/2001, ja siihen on tehty pieniä tarkistuksia ja lisäyksiä.

Julkaisun lopusta, osasta IV, löytyvät liitteet A–B, joissa on valokuvakoonnos (ennen kaikkea 70-vuotisjuhlien vieraista otetut kuvat) ja suomenkielinen ansioluettelo.

2. Rikosoikeuden teoria ja käytäntö – kotimaa ja Pohjoismaat sekä eurooppalaiset ja kansainväliset areenat

Miten teoksen keskeinen sisältö olisi tiivistettävissä potentiaalista lukijaa ajatellen? Tämä on kysymys, johon en löytänyt kovin hyvää vastausta. Kyse ei ole siitä, että teos ei tarjoaisi riittävästi näkökulmia esimerkiksi rikosoikeustieteen kehityksen arviointiin. Päinvastoin vaikeutena on näkökulmien rikkaus. Miten kuvata riittävällä tarkkuudella teoksen keskiössä olevan henkilön toimintaa sekä toiminnan laaja-alaisuutta ja merkitystä halki vuosikymmenten niin, että ei syylistyisi yhtäältä asioiden yksinkertaistamiseen ja toisaalta tiettyjen näkökulmien likorostamiseen?

Paras ratkaisu on eittämättä kannustaa lukijaa itse perehtymään teokseen ja tarkastelemaan siinä käsiteltyjä asioita, ilmiöitä ja kehityskaaria omasta kokemuksesta käsin. Tästä lähtökohdasta teoksen osat I ja II tarjosivat ainakin itseleni havainnollisen, riemastuttavan kuvauksen siitä, miten moninaisilla tavoilla olemme vuorovaikutussuhteessa meitä lähellä ja kauempana oleviin ihmisiin, miten ihmiselämän eri ulottuvuudet näyttävät eri ihmissuhteissa, millaisen merkityksen erilaiset kohtaamiset voivat saada aikaan ja miten nuo kohtaamiset koetaan.

Lahti kuvaa juhlapuheessaan tarkkaan dokumentoiden, miten hän on ollut mukana niin rikosoikeustieteen teoriassa kuin käytännössä – puhuttiinpa sitten opetuksesta, tutkimuksesta, jatkokoulutuksesta, lainvalmistelusta tai yhdistystoiminnasta. Toiminnan laajuutta ja monipuolisuutta ei voi kuin hämmästellä: Lahti on osallistunut ja vaikuttanut niin kotimaisella ja pohjoismaisella kuin kansainvälisellä areenalla. Sen lisäksi erilaiset tekemisen tavat näyttäisivät liittyvän toisiinsa erilaisilla säikeillä. Kun Lahti kuvaa tutkimustyölleen tärkeinä metodisina asioina monitieteisyyttä, kansainvälisyyttä sekä teorian ja käytännön vuorovaikutusta, kiinnostus edellä kuvattuihin asioihin vaikuttaisi johtaneen sellaiseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen, joka lienee entisestään tarjonnut syvenevän ja laajenevan ymmärryksen kyseisiin asioihin ja ilmiöihin.

Pelkästään juhlapuheeseen tiivistetty kuvaus henkilökohtaisesti eletystä ja koetusta on edellä kuvatulla tavalla mielenkiintoista luettavaa, mutta sitä täydentävät oivallisella tavalla vieraiden pitämät puheet. Puheet on äänitetty ja litteroitu kirjalliseen muotoon, joten niissä on pystytty taltioimaan puheenpitäjän ajatukset ja tuntemukset siinä määrin autenttisesti kuin se ylipäänsä on mahdollista

tällaisissa tilanteissa. Puheissa kuvataan henkilökohtaisella otteella Lahden toimintaa ja merkitystä niin yleisemmällä kuin erityisesti puheenpitäjän kokemusmaailmaan liittyvällä tasolla. Puheet tarjoavat rikkaan ja monipuolisen näkökulman sellaisiin Lahden toimintaa niin yksityisessä kuin julkisessa kontekstissa ohjaaviin arvoihin ja periaatteisiin, jotka ovat uskoakseni tunnistettavia niille, joilla on ollut etuoikeus olla tekemissä hänen kanssaan erilaisissa yhteyksissä.

Ajattelen, että teoksen luonteen mukaisesti tähän kirja-arvosteluun on luontevaa liittää muutama kuvaus siitä, miten olen henkilökohtaisesti omalla tutkijaurallani päässyt näkemään ja kokemaan Lahden toimintaa rikosoikeusyhteisössä. Nostan ensimmäiseksi esille rikosoikeuden jatkokoulutusseminaarit, joita alettiin järjestää säännöllisesti Lahden kuvaamalla tavalla Helsingin yliopistossa – seminaarien merkitystä kuvanee se, että niitä järjestetään säännöllisesti edelleenkin. Minulla oli ilo aloittaa kyseisiin seminaareihin osallistuminen väitöskirjatutkimukseni alkutaipaleella (vuosina 1998–2001), jolloin tutustuin kyseisissä seminaareissa muun muassa Kaisa Puroon (silloin Mäkelään)⁶ ja Kari Toloseen.⁷ Uskon, että Lahden laaja-alainen kiinnostus kriminaalipolitiikkaan, rikosoikeuden tulkintaan ja ennen kaikkea talousrikosoikeuteen heijastui siihen, millaisen tuen ja inspiraationlähteen kukin meistä sai omalle tutkimustyölleen.

Väitöskirjatutkimukseni edistessä vastaan tuli vihdoin hetki, jolloin sain puolustaa väitöskirjassani esittämiäni väitteitä Lahden toimiessa vastaväittäjänä (vuonna 2004). Minulla ei ole kovin tarkkoja muistikuvia väitöstilaisuudesta, mutta sen muistan, että Lahti teki väitöstilaisuudesta ilmapiiriltään miellyttävän ja että kysymykset olivat relevantteja. Koin, että sain tuoda vastauksissani esille niitä näkemyksiäni, joiden katsoin tukevan tutkimuksessani esittämiäni ajatuksia. Jonkin verran minulle aiheutti päänvaivaa niin tutkimusta tehdessäni kuin sitä viimeistellessäni se seikka, että Lahti on julkaissut lukuisan määrän artikkeleita, joissa hän on käsitellyt rationaalisen ja humanin kriminaalipolitiikan perustaa sekä kriminaalipolitiikan arvojen, tavoitteiden ja periaatteiden keskinäissuhdetta. Koska halusin ymmärtää näitäkin kysymyksiä omassa tutkimuksessani, pääsin perehtymään siihen, miten Lahti oli tarkastellut ja pohtinut näitä teemoja tuossa vaiheessa jo lähes kolmenkymmenen vuoden ajan.

Olen vasta jälkeenpäin ymmärtänyt, että Lahden syvälinen ja laaja-alainen ymmärrys ja kokemus eurooppalaisesta ja kansainvälisestä tutkimusyhteistyöstä vaikuttivat siihen, miksi osa väitöstilaisuudessa esitetyistä kysymyksistä koski talousrikosoikeuden laajempaa kriminaalipoliittista kontekstia ja sääntelyn kehityssuuntaa. Vaikka myös oma mielenkiintoni on kohdistunut talousrikoksiin laajemmasta, kriminologiaan ja kriminaalipolitiikkaan yhdistyvistä näkökul-

6. Kaisa Mäkelä, *Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka*. Empiirinen ja rikosoikeusteoreettinen tutkimus rauenneista konkurseista. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2001.

7. Kari Tolonen, *Talousrikossäännösten tulkinta*. Erityisesti velallisen rikoksissa. Poliisiammattikorkeakoulu 2000.

masta, olin väitöskirjaa laatiessani uppoutunut erityisesti rikosoikeussystematiikan ja petoksen tunnusmerkkien keskinäisyyden kiehtoviin, mielestäni poikkeuksellisen mielenkiintoisiin, kysymyksiin.

Kolmas mieleenpainuva hetki akateemisella uralla on tyypillisesti ensimmäistä kertaa vastaväittäjänä toimiminen. Hoidin rikosoikeuden professorin virkaa Helsingin yliopistossa vuonna 2008⁸ ja sain heti ensitöikseni mahdollisuuden toimia silloisen valtiosyyttäjän Ritva Sahavirran vastaväittäjänä.⁹ Lahti toimi Sahavirran työnohjaajana – kuten on toiminut lukuisten niin talousrikosoikeudesta kuin muista rikosoikeutta tai lääkintäoikeutta koskevista teemoista väitelleiden työnohjaajana. Muistan väitöstilaisuuden jännittävänä, hyvätasoista keskustelua sisältävänä tilaisuutena, jossa Lahti huolehti kustoksen ominaisuudessa asiankuuluvan järjestyksen ylläpitämisestä. Sahavirran väitöskirjan aiheella on myös mielenkiintoinen yhteys oman tutkijanurani alkutaipaleen pohdintoihin, sillä suunnitelmissani oli vuonna 1998 aloittaa lisensiaatintutkimuksen – ja sen jälkeen väitöskirjan – tekeminen rahanpesusta. Jälkeenpäin olen huojentunut siitä, että aiheeni muuttui sittenkin petokseksi: näkemykseni mukaan Sahavirran työssään hankkima kokemus ja teeman syvällisen tarkastelun edellyttämä eurooppalainen ja kansainvälinen näkökulma johtivat ansiokkaaseen väitöskirjaan. Olen vakuuttanut siitä, että Lahden rohkaisevalla ja laaja-alaisella kokemuksella on ollut käyttöä myös tätä väitöskirjaa tehtäessä.

3. Lopuksi

Olen tuonut tässä kirjoituksessani esille muutamia näkökulmia, jotka valaisevat Lahden koostaman teoksen sisältöä. Oikeustieteen tutkijan matka on ollut toiminnantäyteinen: se on ollut tekemistä, kokemista ja vaikuttamista – ja tuo tutkijan matka jatkuu ilahduttavalla tavalla edelleen, sillä Lahti on tuttu näky erilaisissa tieteellisissä seminaareissa ja yhdistysten tilaisuuksissa. Kannustan lämpimästi tutustumaan hänen teokseensa. Se on pakattu täyteen niin elettyä kuin koettua rikosoikeuden historiaa teorian ja käytännön kulkiessa käsi kädessä kotimaisella, pohjoismaisella, eurooppalaisella ja kansainvälisellä areenalla.

Jussi Tapani

8. Tuolloin esitarkastajana ja vastaväittäjänä pystyi toimimaan henkilö, joka oli sen yliopiston palveluksessa, jossa väitöskirja tehtiin.

9. Jussi Tapani, Vastaväittäjän lausunto Ritva Sahavirran teoksesta Rahanpesu rangaistavana tekona. LM 1/2009, s. 172–184.